

Resurser runt asylsökande barn

Ett stelbent Myndighetssverige förmår inte se och ta tillvara de resurser som finns runt asylsökande barn: deras egna föräldrar samt en fungerande skolgång.

Text: Ulla Björnberg, Marita Eastmond, Henry Ascher | Bild: iStockPhoto | [Prenumerera](#) | Artikel i [SocialPolitik nr 4 2010](#)

Trots en livlig debatt kring flyktingar och invandring finns det förvånansvärt lite kunskap om barnens situation under asylprocessen, särskilt när det gäller barn i familj och om de asylsökande barnens egna tankar och upplevelser.

Studien *Mellan det förflutna och framtiden*. Asylsökande barns välfärd, hälsa och välbefinnande redovisar ett mångvetenskapligt forskningsprojekt som lyft fram hälsofrämjande faktorer för barn under asylprocessen, bland annat genom att lyssna till barnens egna uppfattningar och följa dem i deras vardag.

Asylperioden innebär för många en stor lättnad: Man behöver inte längre vara rädd för bomber, förföljare eller kidnappare. Barnen i vår studie beskriver att mardrömmar och plågsamma episoder av återupplevande av traumatiska händelser minskar, både i intensitet och frekvens.

Å andra sidan brottas man med praktiska problem som att lära sig hur vardagen fungerar i det nya landet och hur man kan kommunicera. Barnen får börja skolan, de blir behandlade som alla andra barn, de får vänner. Det blir tydligt för dem hur ett människovärdigt liv kan te sig.

Men tillvaron i Sverige är samtidigt osäker och villkorad. Man är här men ändå inte. Man står i farstun men är ändå inte insläppt. Hotet att skickas tillbaka till den för många

skräckfyllda tillvaro man flytt finns hela tiden närvarande. Symtomen återkommer och förstärks alltmer ju längre asylbeslutet dröjer och än mer efter avslagsbeslut. Barnen hamnar i spänningsfältet mellan asylsystemets retorik om normalisering, där familjens och föräldrarnas betydelse betonas, och en praktik som i barnens perspektiv ter sig annorlunda. Medan mottagandet har att följa Barnkonventionen som anger att barnets bästa alltid skall komma i främsta rummet, kännetecknas det också av mottagarstatens intresse att reglera invandringen.

Föräldrarna är den i särklass viktigaste hälsofrämjande faktorn för att barnen ska må bra under asylprocessen. I studien har vi intervjuat barn mellan sex och 18 år. De framhåller föräldrarnas betydelse för dem, samtidigt som de uttrycker en stor tillit till deras förmåga att veta vad som är bäst för dem.

Men vi ser också barn som är oroliga för föräldrarnas hälsa och för att de inte skall orka. För att inte ytterligare belasta sina föräldrar håller barnen tillbaka sina egna behov och problem, exempelvis materiella önskningar, problem i skolan eller med kamrater.

Samtidigt utgör också barnen en hälsofrämjande faktor för sina föräldrar. Föräldrarna framhåller ofta att det är barnens väl och barnens trygghet som är drivkraften bakom beslutet att fly.

Föräldrarnas möjlighet att kunna utgöra starka, trygga, kompetenta och skyddande föräldrar för sina barn är alltså den viktigaste faktorn för att stärka en hälsosam utveckling för asylsökande barn. Vi finner också i studien att de gör så gott de kan. De har fört sina barn ut ur en farlig och otrygg situation med förhoppningar om att barnen ska få ett bättre liv. Samtidigt är det tydligt att tillvaron under asylprocessen inte innebär att föräldrarnas förmåga alltid erkänns och får utrymme.

Strukturerna försvagar istället föräldrarna. Andra bestämmer

över boende, skola, svenskundervisning, ekonomi och möjligheten att arbeta. Det är som om synen på föräldrarna präglas av bilden av att de är inkompetenta, okunniga och brister i ansvar.

Myndigheterna fattar i stort sett alla beslut, också de som rör familjernas vardagsliv, och omyndigförklarar därmed föräldrarna. Därigenom bidrar man till att försvaga föräldrarna. Ett exempel är att föräldrar inte ges utrymme att påverka familjens boende.

I studien finner vi att behoven ser olika ut men föräldrarnas önskemål grundas ofta på barnens behov och välmående. I vår studie fann vi att Migrationsverket i princip aldrig tar hänsyn till sådana önskemål.

Skolan är den näst starkaste hälsofrämjande faktorn som barnen i studien lyfter fram. Skolan innebär en trygghetsskapande struktur, ger tillgång till viktiga vuxna personer. Den fyller en social funktion och är en bra ingång till det svenska samhället och språket. Skolan ger också möjlighet till kunskap och utbildning, något som var viktigt för barnen i studien. Men vi finner också områden som behöver åtgärdas i skolan. Rutinerna för att asylsökande barn ska få möjlighet att börja skolan snabbt behöver förbättras. Idag tar det ofta betydligt längre tid än de rekommenderade fyra veckorna.

Vi finner också stora skillnader i skolans arbete med nyanlända barn liksom ett uttalat behov av organiserade aktiviteter under sommarloven. Vår studie visar att föräldrar till asylsökande elever idag knappast får någon information om möjligheter och skyldigheter att påverka sitt barns skolgång. Det verkar vara oklart för ansvariga tjänstemän vem eller vilka som har ansvaret för en samlad informationsinsats.

Det är viktigt att den svenska skolan genomsyras av ett tillåtande och tolerant klimat och ett värdigt bemötande av alla asylsökande föräldrar och barn. Dialogen mellan hem och skola behöver utvecklas och förbättras. I större utsträckning bör man kunna ta till vara asylsökande föräldrars, barns och ungdomars tidigare erfarenheter från livet i ursprungslandet.

Vi menar att ett sådant mer inkluderande perspektiv ska fokusera på föräldrars och barns erfarenheter, resurser och styrkor snarare än på brister.

Fattigdomen bland asylsökande familjer i Sverige fann vi var en kraftigt begränsande faktor för barnens och familjernas möjligheter till hälsa och utveckling.

Ersättningsnivån fastställdes 1993 så att den skulle ligga under den dåvarande socialbidragsnormen. Sedan dess har ersättningsnivån inte höjts en enda gång!

Ersättning för asylsökande per dag:

Ensamstående	71 kronor
Sammanboende	61 kronor
Barn 0–3 år	37 kronor
Barn 4–10 år	43 kronor
Barn 11–17 år	61 kronor.

En familj med fler än två barn får full dag ersättning för de två äldsta barnen. För vart och ett av de yngre barnen lämnas dag ersättning med hälften av det ordinarie beloppet.

Fattigdomen begränsar barnens möjlighet att delta i fritidsaktiviteter, idrottsklubbar, ta sig till vänner och släktingar, köpa de idrotts- och regnkläder skolan kräver etc. Även om familjerna kan söka särskilda bidrag hos Migrationsverket för till exempel vinterkläder så fann vi att tilldelningen var restriktiv och föreföll godtycklig: vissa barn fick medan andra fick avslag. Flera barn i studien hade inte vinterkläder och undvek därför att vistas ute när det var kallt.

Fattigdomen påverkar också föräldrarnas handlingsutrymme och deras möjlighet att kunna ta ett fullt föräldraansvar för sina barn.

Själva asylprocessen kan också göras mer begriplig, tydlig och transparent för de asylsökande. Vi tror att det skulle få många positiva effekter såväl för föräldrarna och barnen som för Migrationsverket och det mottagande samhället.

Mycket kan vinnas med enkla åtgärder såsom större tydlighet och bättre samstämmighet i kommunikationen med asylsökande föräldrar och barn. All skriftlig information ges idag på svenska. Den kan förenklas och förtydligas och ges på de asylsökandes eget språk. Dessutom bör man kunna få ett underhandsbesked om var ens ärende befinner sig i asylprocessen. Vissa förbättringar kräver större insatser såsom policybeslut och arbete med värdegrunder och attityder.

Vi har noterat en god vilja och höga ambitioner hos många barn- och mottagningshandläggare vid Migrationsverket. För många föräldrar är det viktigt att de har en specifik person de kan vända sig till i frågor som rör barnen. Samtidigt ser vi att barnhandläggarnas funktion behöver förstärkas. Idag utnyttjar de inte fullt ut sitt tjänstemannautrymme för att betona barns behov.

På flera håll tycks deras position inom Migrationsverket vara kringskuren och på andra håll har man avskaffat dem helt. I Migrationsverkets senaste omorganisation Kortare väntan är barnperspektivet och barnhandläggarnas roll oklar. Barnhandläggarna är dock en funktion som hos samtliga föräldrar i studien rönt stor uppskattning och som de snarare önskar se i en förstärkt roll.

För att stödja barn under den osäkra asylprocessen är det alltså viktigt att ge föräldrarna så goda förutsättningar som möjligt för att fungera som trygga, starka och stödjande föräldrar. Att verka för barnets bästa kräver alltså uppmärksamhet på föräldrarnas bästa i mottagandet.

Vi rekommenderar att asylprocessen, för att motverka en onödig passivisering, återger ofta väl fungerande, välutbildade och tillräckligt kompetenta vuxna möjligheten att utöva ett tryggt föräldraskap. Vi föreslår förändrade rutiner och förhållningssätt, där merparten av de beslut som styr vardagen inte fattas av myndigheter utan av familjerna själva. Så kan processen påskynda integrering för dem som får uppehållstillstånd och reservera kraft för en återanpassning i

ursprungslandet för dem som avvisas.

Stora fördelar skulle vinnas för alla parter genom att utnyttja föräldrars kompetens och styrka och att ge dem ett utökat utrymme till delaktighet och medinflytande så långt det är möjligt.

För att komma dit behövs det ett fortlöpande arbete för att förändra såväl regelverk som institutionskultur.

henry.ascher@nhv.se

Ulla Björnberg är professor i sociologi vid Göteborgs universitet.

Marita Eastmond är socialantropolog vid Göteborgs universitet och professor i folkhälsovetenskap, NHV.

Henry Ascher är docent NHV, barnläkare.

Läs vidare

Rapporten Mellan det förflutna och framtiden. Asylsökande barns välfärd, hälsa och välbefinnande.

Redaktörer: Hans E Andersson, Henry Ascher, Ulla Björnberg, Marita Eastmond, Göteborg 2010.

Ett samarbete mellan CERGU, Göteborgs universitet, Nordiska högskolan för

folkhälsovetenskap, NHV, och Södertörns högskola.

Finansiering Europeiska flyktingfonden.

<http://www.cergu.gu.se/Forskning/Publikationer/>